

УДК 37.013.42;371:343:85

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ МОБІЛЬНОЇ БРИГАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ З ПИТАНЬ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Іванна Парфанович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

ORCID: 0000-0002-5300-7092

E-mail: parfanovichi@ukr.net

Наталія Олексюк, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

ORCID: 0000-0002-1538-1470.

E-mail: nataliya_oleksiuk@ukr.net

Ірина Турчин-Кукаріна, кандидат юридичних наук, викладач кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

ORCID: 0000-0002-5341-8254.

E-mail: tkivik@gmail.com

У статті визначено специфіку програмного забезпечення у підвищенні кваліфікації та навчанні фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства. Запропоноване програмне забезпечення спрямоване на поглиблення взаємодії науки з практикою, впровадження результатів науково-дослідних досліджень, підготовку нового покоління висококваліфікованих фахівців у галузі соціальної роботи. Визначено цілі роботи та цільові групи, завдання, напрями, координаційні центри, головних виконавців та учасників здійснення такої програми, а також прогнозовані очікувані результати.

Ключові слова: домашнє насильство; групи ризику; кривдники; профілактика; мобільна бригада; підвищення кваліфікації; навчання фахівців; діагностико-профілактичний інструментарій; програма.

SOFTWARE OF QUALIFICATION IMPROVEMENT SPECIALISTS OF THE MOBILE BRIGADE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE ON ISSUES OF DOMESTIC VIOLENCE

Ivanna Parfanovych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5300-7092

E-mail: parfanovichi@ukr.net

Nataliya Oleksiuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1538-1470

E-mail: nataliya_oleksiuk@ukr.net

Iryna Turchyn-Kukarina, PhD in Law, Teacher Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5341-8254.

E-mail: tkivik@gmail.com

In the case of domestic violence, the conditions for the formation and development of families are defined as unstable and desocializing. Therefore, the question of its prevention and overcoming its consequences is urgent, which should be organized for the family by the state, local authorities, associations of territorial communities and, first of all, mobile teams for the provision of social and psychological assistance at social service centers created for this purpose. The activities of such teams must be coordinated and thought out, which can ensure the development of effective training and activity programs. The purpose of the article is to determine the specifics of the software in improving the qualifications and training of the specialists of the mobile brigade of social and psychological assistance in matters of domestic violence. Methodically proposed the content of training programs and training of specialists of mobile teams of social and psychological assistance on issues of domestic violence on the basis of current regulatory and legal support and the latest theoretical developments. This approach will primarily be provided by its social-organizational and scientific-methodical components. The work goals and target groups, tasks, directions, coordination centers, main performers and participants in the implementation of such a program are defined, as well as the expected results are predicted. The measures are comprehensive and include the entire range of actions aimed at diagnosing, correcting, rehabilitating, and overcoming violent acts in the activities of the mobile brigade of social and psychological assistance for domestic violence. The predicted expected results of the program are: mastering by specialists the skills of identifying persons of risk groups; elimination of adverse conditions; prevention and overcoming of deviations in the behavior of individuals; determination of optimal ways of interaction of social institutions; creation of a system of diagnostic and preventive work; formation of positive attitudes of the public towards the problem. The proposed software is aimed at introducing high-quality educational conditions for improving the qualifications of social work specialists, deepening the interaction of science with practice, implementing the results of scientific research, training a new generation of highly qualified specialists in the field of social work.

Keywords: domestic violence; risk groups; offenders; prevention; mobile brigade; Certification training; training of specialists; diagnostic and preventive tools; program.

Напруженість, викликана реформуванням суспільного устрою, як правило, супроводжується деформацією становища соціально уразливих категорій. Деформаційні процеси у суспільному житті є передумовою ускладнення стосунків та адаптації до динамічних соціальних процесів. Це також спричинює дисфункційність багатьох інститутів, таких як сім'я, шлюб. На попередження й подолання цих негативних наслідків сьогодні створено мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.

«Мобільна бригада – спеціалізована служба підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, насильства, зокрема сексуального, пов'язаного із збройним конфліктом. Метою діяльності мобільної

бригади є надання соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, зокрема соціальних послуг з консультування, кризового та екстреного втручання, соціальної профілактики відповідно до їх потреб. Мобільна бригада надає соціальні послуги шляхом проведення фахової консультації за допомогою телефонного зв'язку, з виїздом у спеціально організованому транспорті до місця проживання (перебування) постраждалих осіб чи іншого вказаного ними місця, у приміщенні загальної чи спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, в іншому приміщенні, визначеному місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування. Визначення потреби в утворенні мобільної бригади, забезпечення її утворення та функціонування, а також контроль за її діяльністю здійснюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в тому числі об'єднаними територіальними громадами, відповідно до законодавства» [1]. З огляду на глибину трактування, більш поширеним є домашнє насильство, ніж насильство за ознакою статі, тому в об'єктивне поле статті взято саме його.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми стосується: 1) якісно-кількісних показників, статистичних даних щодо поширення домашнього насильства; 2) концептуальних підходів до організації соціальної профілактики домашнього насильства в суспільстві; 3) нормативно-правової бази діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства.

«Впродовж восьми місяців 2023 р. правоохоронці зареєстрували понад 192 тисячі заяв щодо домашнього насильства. За весь минулий рік до поліції надійшло 244 тисячі відповідних заяв» [2]. Практиками соціальної роботи зазначається: «Особливості регіонів країни повинні бути враховані при організації, розробці і реалізації комплексних планів соціальної профілактики. Комплексні плани соціальної профілактики правопорушень різних рівнів повинні бути органічно взаємопов'язані. У регіональному плані слід передбачати загальні і найважливіші заходи, реалізація яких покладається на певні суб'єкти профілактичної діяльності» [3, с. 37–42].

Нормативно-правову основу діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства складають: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі» № 654 від 22.08.2018 [1]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» № 658 від 22.08.2018 [4]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства» № 655 від 22.08.2018 [5]; Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» № 398/2020 від 21.09.2020 [6].

Під час аналізу досліджень встановлено, що повинні знати і вміти суб'єкти профілактики сімейного насильства; проаналізовано законодавчо-нормативні й соціально-організаційні основи профілактики насильства, а також основи корекційно-реабілітаційної роботи з подолання наслідків сімейного насильства. Розв'язання цієї проблеми започатковано у дослідженнях Бондаровської В. М., Буковинського А. Й.,

Журавель Т. В., Кочемировської О. Т., Запорожцева А. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М., Лях Д. Д., Циганчук Т. В., проаналізувавши які сформовано основні напрями навчання і підвищення кваліфікації осіб, які працюють з попередження й подолання домашнього насильства [7; 8; 9], а саме: визначення характеру взаємостосунків у молодій сім'ї, знань і ставлення осіб протилежної статі до насильства в сімейних стосунках; виявлення готовності до шлюбу та до побудови подружніх стосунків без проявів насильства; правові основи забезпечення профілактики насильства у міжстатевих стосунках; фізіологічні відмінності схильності до насильницької поведінки в осіб чоловічої і жіночої статі, медико-біологічні аспекти сімейного насильства; стилі сімейного впливу, моральні основи шлюбу, міжстатевих стосунків, технології захисту молодих пар від сімейного насильства; основи формування навичок правомірної поведінки.

Впровадження ефективних, відповідних сучасності проєктів, програм, розробок має сприяти входженню України до європейського простору, в підготовці кадрів соціальної роботи зокрема.

Метою статті є визначити специфіку програмного забезпечення у підвищенні кваліфікації та навчанні фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства.

Визначені підходи до соціального проєктування дій, спрямованих на попередження й подолання домашнього насильства [10], можна визначити як базові при створення програм діяльності. Нами розроблено й запропоновано **«Програму підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства»** (впровадження з 2022–2023 рр.), що може науково обґрунтовано забезпечити роботу мобільних бригад з надання соціально-психологічної допомоги з питань попередження й подолання наслідків домашнього насильства. «Актуальність розробки та впровадження Програми навчання та підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам з питань домашнього насильства визначається тим, що: 1) відбувається ріст негативних форм девіантної поведінки індивідів із явним поширенням цього феномену; 2) проблема визначення детермінант домашнього насильства і вивчення психолого-педагогічних особливостей осіб обох статей та сцен домашнього насильства є актуальною; переважна частина наукових досліджень стосується або поведінкових девіацій індивідів загалом, або поведінки осіб чоловічої статі та кривдників; 3) гармонізація становища й самопочуття індивідів у сім'ї за умови руйнації соціальних цінностей, дисфункційності сім'ї, школи, потребує негайного реагування з боку інших суспільних інститутів; 4) більшість існуючих програм спрямовані на подолання домашнього насильства, його наслідків, корекційно-реабілітаційну роботу, а не на його профілактику, попередження».

Цілі програми підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства:

- 1) навчання роботі з питань домашнього насильства, а також застосуванню соціального, соціально-педагогічного, психологічного, медичного інструментарію;
- 2) забезпечення дієвості комплексу форм і методів роботи з діагностики і

- профілактики;
- 3) науково-методичне забезпечення профілактики девіантної поведінки кривдників, жертв, учасників домашнього насильства;
 - 4) вироблення моделей технологічного процесу профілактики домашнього насильства в діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства.

Напрямами, за якими діє означена програма, визначено [10]:

- «виявлення жертв домашнього насильства, які перебувають у несприятливих соціально-психологічних умовах проживання й виховання;
- організація соціальних та соціально-педагогічних умов з попередження й подолання домашнього насильства;
- проведення інформаційно-просвітницької діяльності щодо форм, проявів, наслідків насильства та нетерпимого ставлення до явища домашнього насильства;
- корекційно-реабілітаційна робота з особами-кривдниками і особами-жертвами насильства;
- забезпечення співпраці суб'єктів, причетних до профілактики домашнього насильства та соціальне, соціально-педагогічне, психологічне, медичне забезпечення профілактичного процесу».

Забезпечити виконання таких завдань можливо при **дотриманні принципів** [10]: «комплексності, системності, всебічності вивчення проблеми, реалізації синергетичного підходу до діагностики та профілактики явища домашнього насильства» з диференціацією роботи стосовно жертв, кривдника, учасників сцен насильства.

Конкретними **цільовими групами**, на які розрахована програма з підвищення кваліфікації фахівців з питань профілактики домашнього насильства, є жертви та кривдники домашнього насильства та неблагополучні сім'ї.

Програмою передбачено суб'єктивний компонент [10]: **«координаційним центром** організації та здійснення заходів програми доцільно обирати науково-дослідний центр. Таким центром нами обрано науково-дослідну лабораторію діагностики і профілактики девіантної поведінки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; **головними виконавцями** запропонованої нами програми визначено: науково-дослідну лабораторію діагностики і профілактики девіантної поведінки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; Тернопільський міський центр соціальних служб; Управління превентивної діяльності Головного управління національної поліції в Тернопільській області; громадську організацію «Відродження нації»; у реалізації Програми можуть додатково **брати участь установи, заклади, організації**: служба у справах дітей; управління (відділи) освіти і науки; відділи / управління охорони здоров'я; департаменти соціального захисту та ін.».

Конкретні завдання мають вираження в дієвості двох складових: **соціально-організаційної** (рис. 1) та **науково-методичної** (рис. 2).

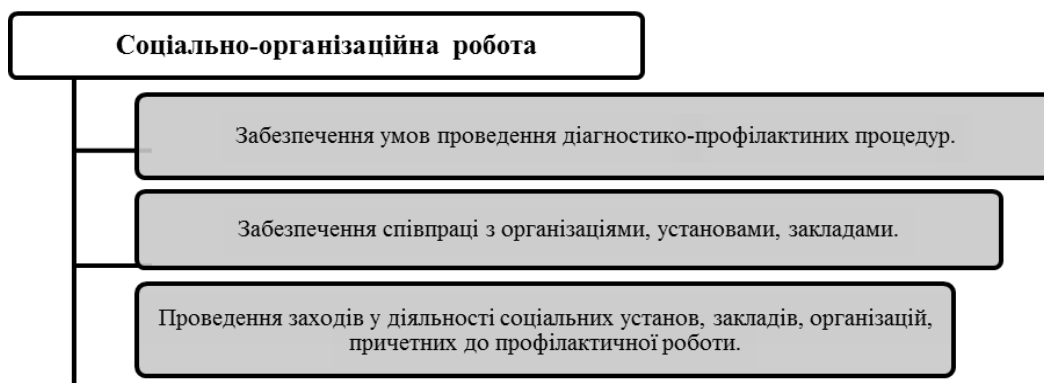

Рис. 1. Соціально-організаційна складова підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства

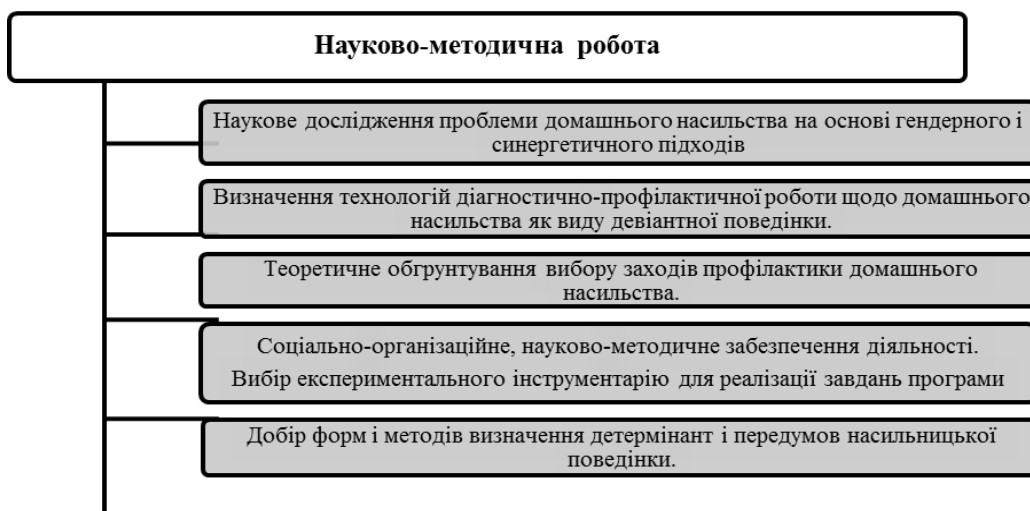

Рис. 2. Науково-методична складова підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства

Програма забезпечує навчання фахівців мобільної бригади здійсненню **діагностичної, превентивної, корекційно-реабілітаційної роботи:**

– реалізація комплексного дослідження з питань домашнього насильства; вивчення детермінант домашнього насильства; створення та поновлення банків даних (сімей групи ризику, які характеризуються соціальною дезадаптацією, соціальною та педагогічною занедбаністю індивідів; осіб девіантної поведінки, схильних до насильства; сімей, які не забезпечують належних умов життєдіяльності в силу педагогічної неспроможності, пасивності чи анти педагогічності); визначення оптимальних способів підвищення ефективності попередження й подолання домашнього насильства за даним напрямком у взаємодії з мобільними бригадами надання допомоги; дослідження ефективних шляхів взаємодії закладів, установ, організацій, які здійснюють діагностику й профілактику домашнього насильства (**діагностична**);

– раннє попередження домашнього насильства; просвітницько-інформаційна робота засобами масової інформації, соціальної та соціально-педагогічної діяльності,

пропаганда здорового способу життя; порушення питання перед відповідними інстанціями щодо неналежних умов виховання й розвитку дітей, жертв домашнього насильства, їх прав і законних інтересів; організація і забезпечення консультативної та роз'яснювальної роботи серед сімей, референтного оточення; організація позитивного впливу середовища шляхом залучення до профілактичної роботи всіх соціальних інститутів, причетних до соціальної роботи з неблагополучними сім'ями (*превентивна*);

– робота з особами – жертвами домашнього насильства, з сім'ями групи ризику, з особами, які опинилися у кризовій ситуації; проведення фахівцями відповідних соціальних структур індивідуальної діагностично-профілактичної роботи з особами, які мають прояви насильства як девіантної поведінки різного ступеня; реалізація корекційно-реабілітаційних заходів у діяльності працівників органів державної виконавчої влади, соціальних служб, навчальних закладів (*корекційно-реабілітаційна*).

Заходи, спрямовані на реалізацію програми підвищення кваліфікації працівників бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства є комплексними та передбачають весь спектр дій на виявлення, діагностування, попередження та подолання насильницьких дій. Нижче наводимо перелік цих заходів у здійсненні визначених раніше соціальних закладів, установ, організацій, що мають бути залучені до їх реалізації (заходи, передбачені програмою та поширені серед науковців і практиків з реалізації цієї програми, розміщено на сайті університету) [10] та представлено як: «1) підготовка і апробація діагностико-профілактичного інструментарію; 2) поновлення і формування банків даних осіб «груп ризику», жертв і кривдників, а також соціальних закладів, установ, організацій, що залучені до здійснення профілактики домашнього насильства; 3) науково-практична конференція з питань визначення соціально-організаційних, науково-методологічних основ проведення діагностичних процедур і профілактичної роботи із запобігання і подолання домашнього насильства; 4) проведення робочих нарад з проблеми шляхів, форм, методів, засобів діагностично-профілактичної роботи щодо попередження і подолання домашнього насильства; 5) здійснення анкетування серед сімей, молодих пар з метою виявлення передумов, кількісних і якісних показників; 6) організація і здійснення соціологічного дослідження на предмет виявлення статево рольових і гендерних проблем жінок, чоловіків, дітей, показників їхнього становища; 7) дослідження умов, факторів, конкретних обставин, що спричиняють зародження, формування й ускладнення поведінкових девіацій у середовищі сім'ї та напрямів їх запобігання і подолання шляхом опитування провідних спеціалістів з питань профілактики домашнього насильства; 8) проведення медико-соціальної діагностики стану здоров'я, виявлення стану і проблем психічного здоров'я серед кривдників, жертв, учасників сцен домашнього насильства; 9) організація і проведення соціально-педагогічних, психологічних діагностичних досліджень серед неблагополучних сімей на предмет виявлення поведінкових девіацій; 10) проведення просвітницько-інформаційної роботи серед сімей; 11) проведення бесід, консультацій, роз'яснювальної роботи серед осіб «групи ризику» та корекційно-реабілітаційна робота з жертвами, кривдниками, учасниками сцен домашнього насильства; 12) психокорекційна і соціально-психологічна робота з особами «груп ризику»; 13) соціальний супровід неблагополучних сімей; 14) дослідження детермінант делінквентної поведінки серед осіб – кривдників; 15) науково-практичні семінари (наприклад, «Соціальна, соціально-педагогічна та

психологічна робота з профілактики домашнього насильства: основні здобутки, проблеми та перспективи діяльності»); 16) інформаційно-превентивні он-лайн заходи на предмет діагностики і профілактики девіантної поведінки; 17) висвітлення проблем домашнього насильства як девіантності в засобах масової інформації; 18) он-лайн робота з питань соціального захисту прав і інтересів дітей – учасників сцен домашнього насильства; 19) організація участі осіб «груп ризику», девіантної поведінки у паломницьких поїздках по святих місцях, християнських таборах, соціальних і благодійних акціях; 20) дослідження проблем бродяжництва, соціального сирітства, бездоглядності серед неповнолітніх неблагополучних сімей і проведення соціально-організаційних заходів з метою їх запобігання і подолання». Заходи мали поширення і обговорення в засобах масової інформації [9].

Прогнозованими очікуваними результатами програми є такі:

- 1) оволодіння фахівцями навиками здійснення діагностичної роботи з визначення кола обов'язків щодо попередження й подолання домашнього насильства;
- 2) усунення несприятливих умов життєдіяльності, розвитку й виховання осіб кризових категорій, жертв домашнього насильства;
- 3) запобігання й подолання відхилень у поведінці індивідів;
- 4) навчання співпраці та взаємодії соціальних структур, що працюють з попередження й подолання домашнього насильства;
- 5) реалізація завдань діагностико-профілактичної роботи;
- 6) формування позитивних установок громадськості до вирішення проблеми попередження й подолання домашнього насильства як девіантної поведінки;
- 7) здатність виявляти осіб груп ризик та складні обставини, що можуть призвести до вчинення домашнього насильства.

Загалом, запропонована нами програма містить детально розроблені компоненти та умови їх впровадження. Схематично та узагальнено це відображено на рис. 3.

Актуальність		
Цілі		
ЦІЛЬОВІ ГРУПИ:		
кривдники	жертви	неблагополучні сім'ї
Напрями		
Принципи		
ВИКОНАВЦІ:		
координа-ційний центр	головні виконавці	додаткові учасники
СКЛАДОВІ:		
соціально-організаційна		науково-методична
ВИДИ РОБОТИ:		
діагностна	превентивна	корекційно-реабілітаційна
ЗАХОДИ		
Прогнозовані очікувані результати		

Рис. 3. Компоненти програми підвищення кваліфікації фахівців мобільної бригади соціально-психологічної допомоги з питань домашнього насильства

Таким чином, запропонованим змістом розробленої програми можливо досягнути:

- вирішення проблем підготовки високо кваліфікованих фахівців;
- ефективне використання наукового потенціалу, спрямованого забезпечити дієвість діагностико-профілактичного інструментарію в роботі практиків;
- удосконалення взаємодії суб'єктів соціальної профілактики; метою такої співпраці є сприяння удосконаленню освіти та впровадження в суспільну практику програм, проєктів, розробок нового типу.

Запропоноване програмне забезпечення спрямоване на запровадження якісно нових умов освітньої діяльності з підвищення кваліфікації фахівців соціальної роботи, поглиблення взаємодії науки з практикою, впровадження результатів науково-дослідних досліджень, підготовка нового покоління висококваліфікованих фахівців у галузі соціальної роботи.

Практика суспільного життя вимагає диференціації підходів до жертв і кривдників, а також інших учасників сцен домашнього насильства. А також щодо навчання фахівців різних закладів, установ, організацій щодо попередження й подолання проявів домашнього насильства. В наступних публікаціях доцільно висвітлити успіхи, недоліки й проблеми впровадження розробленої та запропонованої програми.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»: постанова КМУ від 22.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>
2. З початку 2023 року в Україні зафіксували понад 192 тисячі заяв про домашнє насильство. *ZMINA. Центр прав людини*. URL: <https://zmina.info/news/z-pochatku-2023-roku-v-ukrayini-zafiksuvaly-ponad-192-tysyachi-zayav-pro-domashnye-nasylstvo/>
3. Практичний досвід роботи спеціалістів спеціалізованих служб та партнерських організацій Київського міського центру соціальних служб для молоді / упоряд. К. С. Шендеровський. Київ: ДЦССМ, 2003. 384 с.
4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова КМУ від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>
5. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова КМУ від 22.08.2018 № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>
6. Указ Президента від 21.09.2020 № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>
7. Діагностико-профілактичний інструментарій профілактики насильства серед молодих сімей / уклад. А. Я. Парфанович. Тернопіль: Вектор, 2018. 147 с.
8. Сімейне насильство: сутність і профілактика / уклад. І. І. Парфанович, А. Я. Парфанович. Тернопіль: Вектор, 2016. 58 с.
9. Segooa M. Y., Molise H. V. Teachers' Challenges in Preparing Grade R Learners for School-readiness and Strategies Used to Activate Learner-readiness. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Vol. 22. № 12. URL: <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/8670>
10. Парфанович І. І. Програма навчання та підвищення кваліфікації працівників бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Науково-дослідна лабораторія діагностики і профілактики девіантної поведінки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua/naukova-robot/naukovo-dosl-dna-laborator-ya-d-agnostiki-prof-laktiki-dev-antno-poved-nki-ternop-lskogo-nats-onalno.php>

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro mobilnu bryhadu sotsialno-psykholohichnoi dopomohy osobam, yaki postrazhdaly vid domashnoho nasylstva ta/abo nasylstva za oznakoiu stati: postanova KMU vid 22.08.2018 No 654 [On the approval of the Model Regulation on the mobile brigade of socio-psychological assistance to persons who have suffered from domestic violence and/or gender-based violence: resolution of the CMU of August 22, 2018 No 654]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Z pochatku 2023 roku v Ukraini zafiksuvaly ponad 192 tysiachi zaiav pro domashnie nasylstvo [Since the beginning of 2023, more than 192,000 complaints of domestic violence have been registered in Ukraine]. *ZMINA. Tsentri prav liudyny – ZMINA. Center for Human Rights*. URL: <https://zmina.info/news/z-pochatku-2023-roku-v-ukrayini-zafiksuvaly-ponad-192-tysyachi-zayav-pro-domashnye-nasylstvo/> [in Ukrainian].
3. Shenderovskiy K. S. (Ed.) (2003). *Praktychnyi dosvid roboty spetsialistiv spetsializovanykh sluzhb ta partnerskykh orhanizatsii Kyivskoho miskoho tsentru sotsialnykh sluzhb dlia molodi* [Practical experience of specialists of specialized services and partner organizations of the Kyiv City Center of Social Services for Youth]. Kyiv: DCSSM [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii subiektiv, shcho zdiisniuiut zakhody u sferi zapobihannia ta protydii domashnomu nasylstvu i nasylstvu za oznakoiu stati: postanova KMU vid 22.08.2018 No 658 [On the approval of the Procedure for the interaction of entities carrying out measures in the field of prevention and counteraction of domestic violence and gender-based violence: Resolution of the CMU of August 22, 2018 No 658]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro pryulok dlia osib, yaki postrazhdaly vid domashnoho nasylstva ta/abo nasylstva za oznakoiu stati: postanova KMU vid 22.08.2018 No 655 [On the approval of the Model Regulation on shelter for persons who have suffered from domestic violence and/or gender-based violence: Resolution of the CMU of August 22, 2018 No 655]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Ukaz Prezydenta vid 21.09.2020 No 398/2020 “Pro nevidkladni zakhody iz zapobihannia ta protydii domashnomu nasylstvu, nasylstvu za oznakoiu stati, zakhystu prav osib, yaki postrazhdaly vid takoho nasylstva” [Presidential Decree No 398/2020 of September 21, 2020 “On urgent measures to prevent and counter domestic violence, gender-based violence, and protect the rights of victims of such violence”]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069> [in Ukrainian].
7. Parfanovych A. Ya. (Ed.) (2018). *Diahnostyko-profilaktychni instrumentrii profilaktyky nasylstva sered molodykh simei* [Diagnostic-prophylactic tools for the prevention of violence among young families]. Ternopil: Vektor [in Ukrainian].
8. Parfanovych I. I. & Parfanovych A. Ya. (Ed.) (2016). *Simeine nasylstvo: sutnist i profilaktyka* [Family violence: essence and prevention]. Ternopil: Vektor [in Ukrainian].
9. Segooa M. Y. & Molise H. V. (2023). Teachers’ Challenges in Preparing Grade R Learners for School-readiness and Strategies Used to Activate Learner-readiness. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 12(22). URL: <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/8670>
10. Parfanovych I. I. *Prohrama navchannia ta pidvyshchennia kvalifikatsii pratsivnykiv bryhady sotsialno-psykholohichnoi dopomohy osobam, yaki postrazhdaly vid domashnoho nasylstva ta/abo nasylstva za oznakoiu stati* [Training and professional development program for employees of the social and psychological assistance team for persons who have suffered from domestic violence and/or gender-based violence]. *Naukovo-doslidna laboratorii diahnozyky i profilaktyky deviantnoi povedinky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka – Scientific research laboratory of diagnosis and prevention of deviant behavior of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*. URL: <https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/naukovo-dosl-dna-laborator-ya-d-agnostiki-prof-laktiki-dev-antno-poved-nki-ternop-lskogo-nats-onalno.php>